

אומנות כוונה ומעשה במלאכת שבת

שיעור כללי
 לקט מקורות

לשבת לא? ומי איכא מידי דלענין שבת לא
 הוא גמר מלאכה, ולמעשה הוא גמר
 מלאכה? - מתקיף לה רב ששת בריה דרב
 אידו: ולא? והא גרנן למעשה (כלומר: הרכה
 מלאכות שאמרו שכן קובעות גורן למעשה
 לאסרו צאכילת עראי, ומוחכות בשבת), דתנן:
 איזהו גרנן למעשה? הקשוואין והרלוועין
 משיפקסו (מקניטל פקס שלהן, והוא כמין פרח
 צראש, כמו שיש בחפוחים ונפל מאליו
 כשמחביטן), ושלא פקסו - משיעמיד ערמה
 (כלומר ואס עד שלא פקסו העמיד ערמה מהן,
 כמין כרי - הוקבעו, אלמא: העמדת ערמה
 הויל גמר מלאכה למעשה, ולענין שבת,
 משהויל צללים לביתו - אין העמדת ערמה
 מלאכה). ותנן נמי גבי בצלים: משיעמיד
 ערמה. ואילו גבי שבת - העמדת ערמה
 פטור! אלא מאי אית לך למימר - מלאכת
 מחשבת אסרה תורה (אף על גב דלמעשה
 הויל מלאכה, לשבת - מלאכה מחשבת שהיא
 מלאכה אומנות, אסרה תורה, קנסמכה פקס
 שבת למלאכה המסכן צויקהל, והתם מלאכה
 מחשבת כתיב), הכא נמי: מלאכת מחשבת
 אסרה תורה.

• חידושי הריטב"א

ורש"י ז"ל פי' דמייתי ראייה ממעמיד
 ערימה שהיא מלאכה לענין מעשה,
 ולענין שבת מי שהביא בצלים לביתו אין
 העמדת ערימה מלאכה, זה פירש רש"י
 ז"ל, ואינה גמר מלאכה פי' דדין מעמר
 אינו אלא במקבץ דברים מפורדים, וזה
 תימה שאין למדים מזו שאינה מאבות
 מלאכות כלל דאנן לא פרכינן אלא
 ממדי דחשיב (גמר) מלאכה לענין שבת
 דכי היכי דהוה גמר מלאכה לענין
 מעשה שיהא גמר מלאכה לענין שבת,
 וי"ל שאף זו דומה למירוח ועומד במקום
 מרוח,

• שבת עג, ב - עד, א

הוורה הבורר והטוחן והמרקד. היינו זורה
 היינו בורר היינו מרקד! - אביי ורבא

• פיה"מ לרמב"ם מעשרות א, א ה

הכוונה מאמתי נעשין הפירות כדגן שבגורן
 שאסור לאכול ממנו עראי מפני שנקבע
 למעשה, לפי שקודם גרנן של מעשרות
 אע"פ שכבר חגיגו לעונת המעשרות מותר
 לאכול מהן עראי... במזה דברים אמורים
 שכשהגיעו לשיעור זה נקבעו למעשרות
 ואסור לאכול מהן עראי, במי שלוקט למכור.
 אבל הלוקט לחביא לביתו אוכל עראי עד
 שהוא מגיע לבית..

• רמב"ם ג, א

פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו
 ועדיין לא נגמרה מלאכתן כגון תבואה
 שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא
 מרחח מותר לאכול מהן אכילת עראי עד
 שתגמי מלאכתן, ומשתגמר מלאכתן אסור
 לאכול מהן עראי.

בד"א בגומד פירותי למכרן בשוק אבל אם
 חיתח כוונתו להוליכן בבית ה"ז מותר לאכול
 מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד
 שיקבעו למעשה

• ביצה יג, ב

תנן התם: המקלף שעורין (לאוכלן קלופים
 חיים) מקלף אחת אחת ואוכל (ופטור מן
 המעשה, לכו הוי גוונא אכילת עראי היא,
 ובסלא נחמרחו קאי, שמקלפן מחוץ שכולת
 שלהן), ואם קלף ונתן לתוך ידו - חייב
 (במעשה, להוה ליה קבע). אמר רבי אלעזר:

וכן לשבת (אחת אחת לא הוי מפרק תולדה
 דק, דכללחר יד הוא, אבל משקלן צירו -
 הויל תולדת ליקה, וחייב). - איני? והא רב
 מקלפא ליה רבייתהו כסי, כסי, ורבי חייא

מקלפא ליה רבייתהו כסי, כסי? - אלא, אי
 אתמר אסיפא אתמר: המולל מלילות של
 חטים - מנפח על יד, על יד, ואוכל (כלל
 מעשה), ואם נפח ונתן לתוך חיקו - חייב.
 אמר רבי אלעזר: וכן לשבת. מתקיף לה
 רבי אבא בר ממל: ורישא, למעשה - אין,

בית המדרש
 BEIT HAMIDRASH
 אוניברסיטת בר-אילן
 רמת גן 52900
 טל: 03-5318479
 075: 03-7384023
 Bar-Ilan University
 Ramat Gan 52900
 Tel: 03-5318479
 Fax: 03-7384023
 E-mail: yeshiva@mail.biu.ac.il
 http://www.mgi.org.il

ולכתחילה יכתוב בידו הימנית – לכאורה משמע
 זדיענדז כשר אם כתב בידו השמאלית אפילו אם
 אינו קולט בשתי ידיו וכן כתוב בח"מ, וכתב לע"ג
 אם כתב בשפה בידו השמאלית פטור ש"מ לאו
 כתב הוא שאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת ועינן
 ז"י זא"ח סי' ל"ב ק"ס הציא דברי התרומ' שלמד
 משבת לענין תפילין ספר תורה מזוזות דכולהו
 כתיב כתיבה ופוסל אפילו זדיענדז אם כתב ביד
 שמאלית וכן כתוב בק"מ הגמיי'.

• שבת עד, א

תנו רבנן: היו לפני מיני אוכלין – בורר
 ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור, ואם בירר –
 חייב חטאת.

מאי קאמר?

אמר עולא: הכי קאמר: בורר ואוכל – לבו
 ביום, ובורר ומניח – לבו ביום; ולמחר (ללודך
 מחל לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת.

מתקיף לה רב חסדא: וכי מותר לאפות לבו
 ביום? וכי מותר לבשל לבו ביום (והכי נמי אז
 מלאכה היא, כיון דלמחר חייב חטאת)?

אלא אמר רב חסדא: בורר ואוכל – פחות
 מכשיעור, בורר ומניח – פחות מכשיעור.
 וכשיעור – לא יברור, ואם בירר – חייב
 חטאת.

מתקיף לה רב יוסף: וכי מותר לאפות פחות
 מכשיעור (נהי דחייב חטאת ליכא, איסורא מיהא
 איכא, דקיימא לן חזי שיעור אסור מן התורה,
 דפרק בתרא דיומא (עד, א), והכי קתני צורר
 לכתחלה)?

אלא אמר רב יוסף: בורר ואוכל – ביר בורר
 ומניח – ביד. בקנון ובתמחוי – לא יברור,
 ואם בירר – פטור אבל אסור (מותר לכתחלה
 לא הוי – דלמי לברירה, וחייב חטאת לא הוי –
 דכלאחר יד הוא, לעיקר ברירה דנפיה ודברה, אבל
 ביד לא דמי לבורר כלל), ובגפה ובכברה – לא
 יברור, ואם בירר – חייב חטאת.

מתקיף לה רב המנונא: מידי קנון ותמחוי
 קתני!

אלא אמר רב המנונא: בורר ואוכל – אוכל
 מתוך הפסולת (לא לך ברירה היא), בורר
 ומניח – אוכל מתוך הפסולת, פסולת מתוך
 אוכל – לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת.

מתקיף לה אביי: מידי אוכל מתוך פסולת
 קתני!

אלא אמר אביי: בורר ואוכל – לאלתר,
 ובורר ומניח – לאלתר (ללכול לאלתר, שאין זה

דאמרי תרוייהו: כל מילתא דהויא במשכן,
 אף על גב דאיכא דדמיא לה – חשיב לה.

50

• שבת עד, ב

"אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת"...

"חסר אחת" לאפוקי מרבי יהודה, דתניא:
 רבי יהודה מוסיף את השובט והמרדק.
 אמרו לו: שובט – הרי הוא בכלל מיסך,
 מרדק – הרי הוא בכלל אורג (דהיינו אורג
 ממש, ולא דמי לזורה וצורר ומרקד, דזה נקטין
 וזה צלירות זה דקמת).

5

55

10

• חידושי הרמב"ן

ודאמרי ליה רבנן שובט הרי הוא בכלל מיסך
 מרדק הרי הוא בכלל אורג. קשיא נמי דהא כל
 מלתא דהויא במשכן אע"ג [דאיכא] דדמיא לה
 חשיב לה, וי"ל שובט ומיסך מרדק ואורג אחד
 הן לגמרי ולא שנים הדומין.

15

• חגיגה י, א-ב

הלכות שבת – מיכתב כתיבין! – לא צריכא,
 לכרדבי אבא. דאמר רבי אבא: החופר גומא
 בשבת ואין צריך אלא לעפרה – פטור עליה.

20

– כמאן, כרבי שמעון, דאמר: מלאכה שאינה
 צריכה לגופה פטור עליה. – אפילו תימא
 לרבי יהודה, התם – מתקן, הכא – מקלקל
 הוא. מאי בהררין התלוין בשערה? מלאכת

70

25

מחשבת אסרה תורה (סהמחשבה חשבה זלעמו
 ונתכוון לה, וזה לא נתכוון לה לזנין זה – לפיכך
 פטור, וזהו רמז מועט, לחלו מלאכת מחשבת

75

שבת לא כתיבא, אלא במשכן הוא דכתיב, ולפי
 שמתן צפנת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן –
 אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת, ומלאכת
 מחשבת לא כתיבא.

30

• סנהדרין סב, ב

המתעסק בשבת – פטור, מלאכת מחשבת
 (שחשך לעשות זאת) אסרה תורה.

80

• שו"ע אבן העזר, גיטין, קכג, א הגה

35

ולכתחלה יכתוב הסופר בידו הימנית;

85

• חלקת מחוקק

משמע בדיעבד כשר הגט אם כתב בשמאל
 אף שאינו שולט בשתי ידיו אף על גב דלענין
 שבת כתב בשמאלו לאו כתב היא ובגמרא
 מדמה גט לשבת לענין כתב ע"ג כתב אפשר
 לומר דלאו לכל מילי מדמינן לשבת דבשבת
 בעינן מלאכת מחשבת דומיא דמשכן ע"כ כל
 שכתב כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת
 מחשבת היא אבל מ"מ כתב מיקרי לענין גט:

40

90

45

• בית שמואל

לחנן צפ"ק לביאה (דף יד): הזכר קטניות צי"ט
 צ"ש אומרים בורר אוכל ואוכל וצ"ה אומרים בורר
 כדרכו ואמר בגמרא בד"א כשהאוכל מרובה על
 הפסולת אכל פסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל
 את האוכל ומניח את הפסולת ואי בפסולת מרובה
 על האוכל הוא אוכל מחוץ פסולת לך כרייה
 היכי קרי לצי"ש הא אינהו אסרי לזכר כדרכו וצ"ע
 קס.

• תוספות ביצה יד, ב

הבורר קטניות ביו"ט בית שמאי אומרים
 בורר אוכל ואוכל – ולא היינו כרייה. ותימה
 דמסכת שבת (דף קלח.) קאמר מה לזכו קל בורר
 נוטל האוכל ומניח הפסולת והכא משמע שאין
 כרייה בכך דקרי ליה שני וי"ל דהתם ה"פ נוטל
 האוכל עגמו ומניח הפסולת פירוש יזרוק אותו
 ומכל מקום פסולת מחוץ האוכל הוא כרייה אי
 נמי התם שהפסולת מרובה על האוכל ואז ודאי
 הוא אוכל מחוץ הפסולת לך כרייה אכל הכא
 מייירי שהאוכל מרובה על הפסולת לאז הוא פסולת
 מחוץ האוכל לך כרייה וצ"ג דפריך לפסולת
 מרובה על האוכל מי איכא מאן דקרי פי' אפי'
 בטלטול יחא אסור היה יכול להקשות לזהו לך
 בורר ללא דעדישא מניה פריך לאפילו טלטול יחא
 אסור דבטל מעוטא לגבי רובא והוי ככוליה
 פסולת.

• תיקוני זוהר תקונא שתין וארבע צה, ב

עשר לומיא לייט לחוייא בנין דגרים
 דאתפרש שכינתא דאיהי עשיראה מבעלה
 ועשר לארם ועשר לחוה ותשעה לארעא
 דחבאת לצדיק דאיהו תשיעאה.

• אגלי טל בורר ס"ק כא

וטעם י"ל (למה שבורר מוגדר גם שלא
 בגידולי קרקע, לעומת דש וטוחן שהם דווקא
 בגידולי קרקע) משום דבורר הוא צרורות
 שנפלו בחמים ואין הפסולת גדל עם החיטין
 בקרקע. ודוקא בדישה שקליפתם גדילים
 בקרקע והמלאכה לסלק החסרון שמן הקרקע.
 ובן מדינה שהמלאכה לסלק החיבור שגולד
 מן הקרקע.

לך בורר, ולבו ביום – לא יברור, ואם בירר
 – נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת.

אמרו רבנן קמיה דרבא, אמר להו: שפיר
 אמר נחמני.

55 • ביצה יד, ב 5

משנה. הבורר קטניות ביום טוב, בית שמאי
 אומרים: בורר אוכל ואוכל, ובית הלל
 אומרים: בורר כדרכו, בחיקו בקנון ובתמחוי,
 אבל לא בטבלא ולא בגפה ולא בכברה. רבן
 גמליאל אומר: אף מדיח ושולה.

60 10

גמרא. תניא, אמר רבן גמליאל: במה דברים
 אמורים (דקרו בית הלל ליעול פסולת ממס
 ולהקלין) – כשהאוכל מרובה על הפסולת,
 אבל פסולת מרובה על האוכל – רברי הבל

65 15

נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. פסולת
 מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי (ואפילו)
 לטלטלו, והא דטילי ליה מעוטא לגבי רובא,
 והוה ליה ככוליה פסולת ולא חזין? – לא צריכא,
 דנפיש בטרחא ווטר בשיעורא (שיקטו לך,

70 20

והכי קאמר: במה דברים אמורים – בזמן שטורח
 האוכל מרובה על קל פסולת, הוא דקא אמרי בית
 הלל נוטל פסולת, דמעוטי בטרחא עדיף, אכל
 אס טורח הפסולת מרובה על קל האוכל – דברי
 הכל כו').

75 • שבת קלח, א 25

ואין נותנין לתלויה בשבת. איבעיא להו:
 שימר מאי? – אמר רב כהנא: שימר – חייב
 חטאת... משום מאי מתרינן ביה? רבה אמר:
 משום בורר (דהאי נמי בורר הוא). רבי זירא

80 30

אמר: משום מרקד. אמר רבה: כוותי דירי
 מסתברא (לאי אתרו ציה משום בורר, התראה
 היא), מה דרכו של בורר – נוטל אוכל ומניח
 הפסולת, אף הכא נמי – נוטל את האוכל
 ומניח את הפסולת (ולרצא הוא הדין נמי לאי

85 35

אתרו ציה משום מרקד הויא התראה, אכל לרי
 זירא אי אתרו ציה משום בורר – לאו התראה היא
 ללא דמי לבורר, שהאוכל למטה ופסולת למעלה,
 מה שאין כן בבורר קטנית, שהפסולת למטה).
 אמר רבי זירא: כוותי דירי מסתברא, מה

40

דרכו של מרקד – פסולת מלמעלה ואוכל
 מלמטה, אף הכא נמי – פסולת מלמעלה
 ואוכל מלמטה.

• תוספות שבת עד, א

בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת – משמע
 לאוכל מחוץ פסולת אין לך כרייה בכך וקשה
 דכריש פרק חולין (לקמן קלח.) אמרי מה לזכו
 קל בורר בורר אוכל מחוץ פסולת וי"ל דהתם

45

בפסולת מרובה על האוכל הוא אוכל מחוץ פסולת
 לך כרייה דהתם במשמר איירי וקשה לרשב"א